

ЕЛЕКТРОННИ ДИСЕРТАЦИИ

Десислава Милушева

Увод

Електронни дисертации

Шестата международна конференция под егидата на **Networked Digital Library of Theses and Dissertations (NDLTD** - Дигитална библиотека от дипломни работи и дисертации) – 2003 - е първата мащабна инициатива по проблемите на електронното публикуване на студентски работи извън САЩ.

Федерацията **NDLTD** разполага със 130 члена и подкрепящи организации, между които изследователски институти и фирми.

Дейността на федерацията е насочена към стимулирането на университети, библиотеки, факултети и дипломанти да създават, индексират, архивират и разпространяват електронни дисертации.

Основна задача на NDLTD е подобряване на висшето образование чрез стимулиране на студентите да създават и използват електронни документи и архиви. Инициативата NDLTD се стреми да увеличи потока от електронни дисертации за научни цели като постигне по-ефективно архивиране на студентски работи. Чрез създаването на електронни депа от дигитални дипломни работи и дисертации се постига и обогатяване на информационната култура на студентите, посредством използването на мултимедийни продукти. Целта е да се изгради мрежа от университети, които да разкриват своята вътрешна продукция от научни публикации, споделяйки опит, средства, технологии и знание.

Дигитални библиотеки на свободен достъп

Във време, когато говорим за потребители на електронна информация, терминът “библиотека” придобива ново съдържание. Терминът “дигитална библиотека” визира начина на организиране на библиотечните ресурси и представянето им с помощта на новите информационни и комуникационни технологии. Създадена е Digital Library Federation, която прави първите стъпки в използването на електронната информация за целите на образованието, науката и културата. Федерацията дава насоки на библиотеките във връзка с:

- Стандартизацията и откриването на най-добрите практики за управление на дигиталните колекции и осигуряването на мрежов достъп до последните;
- Обучението на библиотечния персонал при използването на модерни технически средства;
- Стимулиране участието на библиотеките и други организации в сферата на информационното обслужване в международни инициативи и проекти по дигитализиране на библиотечните сбирки.

Развитието на библиотечните колекции и услуги в среда на информационни мрежи оказва влияние върху начина, по който те се организират, финансират и стопанисват. Електронните колекции се възприемат по доста по-различен начин от потребителите на

информация.

За да бъдат по-добре осъзнати тези аспекти на библиотечно-информационната практика на локално ниво, DLF извършва значителна по обем изследователска работа в организационен, бизнес и стратегически аспект по развитието на дигиталните библиотеки. В чисто практически план федерацията подпомага организацията на електронните архиви, арбитрира в организационно отношение по създаването и управлението на електронни библиотеки и създава инструкции и ръководства по отношение проблемите на библиотеките и потребителите при работа с електронни ресурси.

Използване на дигиталните библиотеки. Потребители. Оказване на помощ

В една дигитална библиотека начина, по който е организирана информацията и нейното представяне в online вид, оказва влияние върху начина, по който ще се използва. В този аспект DLF спонсорира инициативи, които ще помогнат на библиотеките да:

- Създават полезни и по-лесни за използване online сбирки и услуги;
- Събират и анализират данни, които да им помагат да поддържат и развиват адекватно своите услуги;
- Да изградят комплекс от информационни услуги, съобразени изцяло с нуждите на потребителите, които по ефективен начин да ориентират читателите в "дигиталната" библиотечна среда.

Как да постигнем качество в "Digital Reference"

В сътрудничество с Университета в Сиракуза и OCLC, Digital Library Federation спонсорира разработването на изследване, което да развие методите за достъп до стойностни електронни справочни услуги; да изпробва и да подобри критериите за оценка и стандартите за качество; да определи какво се крие зад понятието електронни справочни услуги; да публикува ръководство, в което да систематизира начините и средствата за използването на стандартите и методическата информация, в помощ на организирането и използването на електронни архиви. Допълнителна информация, както и самите стандарти и ръководства, мнения и статии по темата, са публикувани в сайта: <http://quartz.syr.edu/quality/>.

На предварителна среща през март 2001, членове на работната група от DLF, CLIR, **Outsell Inc.** и малка група академични библиотеки съставят **бяла книга** по проблемите на разпространението и ползването на информация при новите условия и развитие на ИКТ, както и по-следващите стъпки пред библиотечната общност.

Електронни колекции

Трансформациите в дигиталната библиотека по отношение на съдържанието на библиотечните сбирки се осъществяват на база интегриране на нови формати, лицензионни споразумения и информация от трета ръка, върху което библиотеките нямат почти никакъв контрол. Все още не са добре развити стратегиите и практиките за поддържане на електронни библиотечни колекции, за да се прецени дали тези процеси на промяна са законни, дали засягат в организационно отношение поддържането на библиотечните фондове и работата с тях, дали се разбира достатъчно добре необходимостта от прилагането на бизнес подход в поддържането и развитието на тези колекции.

Дуализъм

Дигиталните библиотеки (DLs) се поставят традиционно в сечението между библиотечно-информационните науки, компютърните науки и телекомуникациите. Докато библиотечно-информационните науки са с традиции, телекомуникациите непрекъснато се обновяват в тясна взаимовръзка с развитието на Internet. Предполага се, че DLs демонстрират необходимата симбиоза между умелото управление на библиотеките и имплантирането на стандарти, променящи се с главоломна сила. Този вечно променящ се архитектурен модел е препятствие, с което всяка дигитална библиотека се сблъсква рано

или късно и е проблем, с който библиотеките трудно се справят. Обстановката допълнително се утежнява от изискването системите да бъдат интегрирани по отношение на обмена на информация и предлаганите услуги. Подобно изискване поражда нуждата да се разработят общи инструкции и стандарти като the Dublin Core Metadata Element Set и the Open Archives Initiative's Protocol for Metadata Harvesting (OAI-PMH). Те се ползват с известен успех в общността на DL заради тяхната простота и универсалност.

Електронните дисертации в контекста на дигиталните библиотеки

Международни инициативи

Dublin Core

Стандартът "The Dublin Core Metadata Element Set" унифицира описанието на домейна на източника като под източник се разбира "всяко нещо, което може да се идентифицира". Това определение се използва в Internet RFC 2396, "Uniform Resource Identifiers (URI): Generic Syntax" от Тим Бърнс-Лий. Няма фундаментални ограничения към вида ресурси, към които може да се приложи Dublin Core Metadata Element Set.

Трите предишни версии на Dublin Core Metadata Element Set, които се ползват в момента са:

- ISO Standard 15836-2003 (Февруари 2003):
<http://www.niso.org/international/SC4/n515.pdf>
- NISO Standard Z39.85-2001 (Септември 2001):
<http://www.niso.org/standards/resources/Z39-85.pdf>
- CEN Workshop Agreement CWA 13874 (Март 2000):
http://www.cenorm.be/iss/cwa_download_area/cwa13874.pdf

За кратък преглед на термините и допълнителни връзки по темата посетете:
<http://dublincore.org/usage/documents/overview/>.

OAI

Инициативата Open Access се заражда на скромна среща в Будапеща под патронажа на Институт Отворено общество (OSI) 2001 година. Срещата цели да ускори прогреса на международните усилия да станат достъпни свободно чрез Internet научни статии. Обществената полза се изразява в свободната циркулация на статии с доказана научна стойност. Неограничено ползване на онлайн информация, което наричаме "open access", за съжаление обхваща много малко от научната периодика до момента.

PMH

The Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting (накратко OAI-PMH) осигурява рамка за провеждане на интегрирано, независимо от протоколи, търсене въз основа на мета-данни.

NDLTD

Основана е от проф. Едуард Фокс (Virginia Tech) през 1997 г. В момента в нея членуват 149 университета, други организации, изследователски центрове и частни фирми.

NUDL

Под наименованието The Networked University Digital Library (NUDL) се обединяват световните усилия, насочени към това да се популяризира интелектуалния труд на университетите.

Усилията на NUDL се концентрират в посока на:

- Популяризацията на трудове на учени и специалисти от различни страни в глобален аспект.
- Изграждането на връзка между различни инициативи като:
 - **NCSTRL** и **CoRR**, за препринти;
 - **NSDL** (преди, SMETE-lib), в областта на науката, математиката, инженерните науки и техниката.
 - **The Open Archives Initiative (OAI)**.
- Да се активира следващото поколение от учени и специалисти така, че те да се обвържат трайно с процеса на изграждане на дигитални библиотеки като публикуват в електронен вариант разработките си.

UNESCO ETD Guide / Ръководство за електронни дисертации и дипломни работи

Това е средство в помощ на завършващите студенти при написването на техните електронни дипломни работи и дисертации както и за персонала, който работи в специализирания факултет, за да упражнява контрол върху авторите, за деканите на факултета, които искат да стартират програми за ETD, за системни администратори и друг технически персонал, ангажиран в поддръжката на дигиталните електронни архиви от студентски разработки, разработено специално от UNESCO. Ръководството е създадено, за да отговори на специфичните нужди на научните работници и техните помощници, както и на всеки, който се интересува от изготвянето на научни разработки и електронно публикуване. Ръководството се актуализира редовно.

NDLTD Union Catalogue

Сводният каталог ще играе ролята на електронно депо за съхраняване на дисертации и дипломни работи.

Open Source

Cybertheses предлага на академичните институции някои средства и методологии за публикуването на студентски тезиси в XML при трансформирането на Word файлове в уеб документи.

В заключение

Изправени сме пред ново предизвикателство. Инициативата да се включим в световните процеси е в наши ръце. Дали ще оптимизираме информационната и технологична среда в България, зависи само от това дали сме готови за промени и дали ще работим заедно.